

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата економічних наук, доцента кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Національного університету**

«Чернігівська політехніка»

Тарасенка Артема Валерійовича

на дисертаційну роботу Волошина Дмитра Миколайовича на тему:

**«ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ
ПОСЕРЕДНИКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Незважаючи на значний прогрес у впровадженні цифрових технологій у діяльність фінансових посередників, теоретико-методологічне осмислення цього процесу суттєво відстає від практичних потреб. Відсутність єдиних підходів до оцінювання рівня цифрової трансформації, неузгодженість критеріїв цифрової зрілості, а також фрагментарність стратегічних рекомендацій для різних типів фінансових установ створюють суттєві перешкоди для обґрунтованого прийняття управлінських рішень. Особливо гостро ця проблема постає в умовах, коли фінансові посередники змушені одночасно реагувати на виклики цифровізації, посилення регуляторних вимог та зростання кіберзагроз.

Сучасний фінансовий сектор України демонструє високий рівень технологічної активності, однак цей процес відбувається переважно на рівні окремих інституційних ініціатив без належного системного наукового супроводу. Банки, небанківські установи та фінтех-компанії впроваджують цифрові рішення з різною інтенсивністю, керуючись власними уявленнями про пріоритети та ефективність, що призводить до нерівномірності цифрового розвитку та знижує загальну конкурентоспроможність фінансового сектору. Відсутність дієвого інструментарію для порівняльного аналізу та визначення перспективних напрямів розвитку ускладнює вироблення обґрунтованої державної політики у сфері цифровізації фінансів.

Зазначене підтверджує, що тема дисертаційної роботи Волошина Д.М., яка спрямована на поглиблення теоретико-методичних засад та розробку практичних

механізмів формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки, є своєчасною та беззаперечно актуальною як у науковому, так і в прикладному аспектах.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана в межах планів науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за такими темами: «Розвиток фінансової системи в умовах турбулентності та становлення цифрової економіки» (номер державної реєстрації 0125U000298), у межах якої обґрунтовано концептуальні засади цифрової трансформації фінансових посередників; «Стратегічні детермінанти розвитку ринку фінансових послуг в умовах цифровізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0123U104317), у межах якої розроблено методичний підхід до оцінювання цифрової зрілості фінансових установ; «Розробка механізму фінансування інноваційного відновлення стратегічно важливих секторів економіки у післявоєнний період» (номер державної реєстрації 0123U104318), де здобувачем визначено імперативи кіберстійкості та операційної надійності фінансових посередників.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Грунтовне опрацювання змісту дисертації та публікацій автора дозволяє констатувати, що викладені теоретико-методичні положення, висновки та практичні рекомендації характеризуються достатнім рівнем достовірності й обґрунтованості. Роботі притаманна чітка логічна структура, а автор послідовно реалізує системний підхід до дослідження обраної проблеми. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань здобувачем використано широкий арсенал загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що забезпечило комплексність аналізу.. Зокрема, були використані метод контент-аналізу для узагальнення наукових підходів до визначення сутності фінансових посередників, цифрової зрілості, кіберзагроз; системний підхід – для дослідження інноваційної інфраструктури цифрового фінансового ринку як цілісного утворення; методи абстрагування та узагальнення – для характеристики

особливостей функціонування фінансових посередників в умовах фінансової нестабільності та воєнних викликів; статистичні методи аналізу, зокрема порівняльний аналіз та індексний метод – для оцінювання сучасного стану ринку цифрових фінансових послуг в Україні; методи економетричного моделювання – для обґрунтування впливу макроекономічних чинників на діяльність фінансових установ; методи аналізу та синтезу – при конкретизації перешкод розвитку ринку фінансових послуг та обґрунтуванні заходів їх подолання; графоаналітичний і табличний методи – для наочного представлення результатів.

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх впровадженням у діяльність фінансових установ та освітній процес та апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, науковими публікаціями.

Структура та зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, з них основний текст – 240 сторінок. Робота містить 37 таблиць та 29 рисунків. Перелік використаних джерел налічує 236 найменувань.

Перший розділ присвячено аналізу трансформаційних процесів у діяльності фінансових посередників під впливом цифровізації. На основі проведеного дослідження автор доходить висновку, що класична модель фінансового посередництва, яка базувалася на акумуляції та перерозподілі ресурсів, поступово заміщується новою парадигмою, у межах якої фінансова установа набуває рис цифрової платформи, екосистемного координатора та провайдера сервісів, орієнтованих на роботу з даними. Запропоновано авторську класифікацію фінансових посередників за критеріями ступеня цифровізації технологічної основи, функціонального призначення та рівня регуляторної інтеграції (табл. 1.1, с. 29). Виокремлено шість взаємодоповнюючих механізмів впливу фінансових посередників на розвиток цифрових фінансових сервісів (табл. 1.2, с. 33-34).

На особливу увагу заслуговує дослідження трансформації функцій фінансових посередників, яке автор проводить на основі системного підходу (табл. 1.5, с. 44-

45). Доведено, що ключові функції – управління ризиками, формування довіри, інфраструктурна, інноваційна, фінансової інклюзії та стратегічного розвитку – не існують ізольовано, а утворюють складну систему взаємозв'язків. Саме системний підхід до аналізу цих функцій дозволив автору уникнути фрагментарності досліджень, яка була властива попереднім працям.

Другий розділ присвячено формуванню методологічного базису для кількісної оцінки цифрової зрілості фінансових посередників. Критичний огляд міжнародних підходів (табл. 2.3, с. 125-126) виявив відсутність методики, адаптованої до умов функціонування фінансових установ у країнах з ринками, що розвиваються. Автором запропоновано гібридну модель оцінювання – Digital Capability Maturity Index (DCMI) (рис. 2.2, с. 128), яка охоплює шість вимірів: технологічну інфраструктуру, процесну зрілість, клієнтську цифрову взаємодію, інноваційну спроможність, кіберстійкість та регуляторно-інституційну відповідність (табл. 2.4, с. 132-133). Для практичного застосування моделі розроблено алгоритм розрахунку інтегрального показника, який передбачає нормування даних, визначення вагових коефіцієнтів та їх агрегування (с. 134-136). Апробацію методики проведено на прикладі двох системно важливих банків України (табл. 2.11-2.13, с. 178-182), що дозволило окреслити пріоритетні напрями інвестування в цифровий розвиток кожної установи.

Третій розділ вирізняється прикладною спрямованістю та пропонує конкретні інструменти реалізації стратегії розвитку фінансових посередників у повоєнний період. Зокрема, розроблено дорожню карту імплементації регламенту DORA на 2026-2030 роки (табл. 3.1, с. 196) та ідентифіковано розриви між чинними вимогами НБУ та європейськими стандартами (табл. 3.2, с. 197). Вагомим результатом є представлений організаційно-економічний механізм інтеграції фінансових посередників до цифрової інфраструктури ринку (рис. 3.3, с. 209), а також розроблена типова структура стратегії кіберстійкості (табл. 3.5, с. 231-232) і циклічний алгоритм її впровадження (рис. 3.8, с. 236).

Загалом дисертаційна робота викладена українською мовою у науковому стилі, її зміст вирізняється цілісністю, логічною завершеністю та конкретністю.

Поставлені дослідницькі завдання розв'язано, а визначену мету досягнуто в повному обсязі.

Наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та опублікованими науковими працями дозволяє погодитися з положеннями, які виносяться на захист щодо наукової новизни. Найбільш вагомими науковими здобутками, що визначають внесок автора у розвиток фінансової науки, є наступні:

– *вперше* запропоновано модель оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників (Digital Capability Maturity Index, DCMI), яка інтегрує шість ключових вимірів: технологічну інфраструктуру, процесну зрілість, клієнтську цифрову взаємодію, інноваційну спроможність, кіберстійкість та регуляторно-інституційну відповідність; на відміну від існуючих підходів, розроблена модель враховує галузеву специфіку фінансових посередників та умови функціонування в періоди макроекономічної нестабільності;

– *удосконалено* класифікацію фінансових посередників, яку розширено за рахунок таких критеріїв, як ступінь цифровізації, технологічна основа (API, AI, блокчейн), функціональне призначення та рівень регуляторної інтеграції; така деталізація дозволяє не лише ідентифікувати окремі групи установ у межах єдиної цифрової екосистеми, а й оцінювати їхню здатність до взаємодії;

– *удосконалено* систематизацію механізмів впливу фінансових посередників на розвиток цифрових фінансових сервісів, що реалізовано через виділення шести взаємодоповнюючих механізмів: інституційного, технологічного, платформного, регуляторно-інноваційного, освітньо-комунікаційного та інвестиційно-фінансового;

– *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо архітектоніки стратегічного управління розвитком фінансових посередників під впливом цифрових технологій, які доповнено імперативами платформізації, екосистемності, алгоритмічної довіри та кіберстійкості;

– *набули подальшого розвитку* науково-практичні рекомендації щодо імплементації міжнародного досвіду цифрової трансформації (адаптація регламенту DORA, стандартів відкритого банкінгу PSD2, рамки eIDAS 2.0) в умовах повоєнного відновлення України.

Практичне значення результатів дослідження

Основні теоретичні висновки і науково-практичні рекомендації впроваджено в освітній процес Національного університету «Чернігівська політехніка» МОН України, зокрема, при розробці та викладанні навчальних дисциплін «Банківські операції», «Страховий менеджмент», «Банкострахування» (довідка №202/08-838 від 12.05.2026 р.). Практичні рекомендації використані в діяльності Публічного АТ «Райффайзен Банк» – пропозиції щодо запровадження інформаційних кампаній для клієнтів щодо безпечного користування цифровими кредитними продуктами; методики оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників (довідка №5 від 01.05.2026), а також страхової компанії «ПЗУ Україна» при вдосконаленні підходів до цифровізації страхових послуг та управління операційною стійкістю (довідка № 152 від 13.05.2026 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, серед яких: 1 стаття в іноземному науковому виданні, що індексується в наукометричній базі Scopus; 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 6 робіт апробаційного характеру (тези доповідей). Загальний обсяг публікацій становить 9,8 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,45 друк. арк.

Автором дотримані вимоги п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502), щодо кількості публікацій, відповідності

опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Дотримання норм академічної доброчесності

Дисертант дотримувався норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право. За результатами аналізу представлених матеріалів фактів порушення академічної доброчесності не встановлено.

У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Загалом дисертаційна робота справляє позитивне враження завдяки обґрунтованості викладених положень, їх науковій новизні та практичній орієнтованості. Попри відсутність зауважень принципового характеру, окремі аспекти дослідження викликають науковий інтерес і можуть бути поглиблено розглянуті в процесі захисту:

1. У висновках до першого розділу (с. 114) автор стверджує про докорінну зміну ролі фінансового посередника. Водночас класичні функції акумуляції та перерозподілу ресурсів залишаються базовими, навіть якщо вони набувають нових технологічних форм. Тому твердження про докорінну зміну ролі видається дещо категоричним, оскільки більш коректним було б говорити про трансформацію способів реалізації цих функцій, а не про зміну самої сутності фінансового посередництва.

2. У підрозділі 2.2 (с. 139-175) автор аналізує глобальні тренди цифрової трансформації, виокремлюючи європейську, американську та азійську моделі. Проте, на наше переконання, варто було б більш чітко обґрунтувати критерії, за якими ці моделі порівнюються між собою, та визначити, які саме елементи кожної з моделей є критично важливими для адаптації в українських реаліях. Без такого обґрунтування вибір гібридної моделі виглядає дещо декларативним.

3. Апробація методики DСMІ проведена лише на двох системно важливих банках (с. 177). Це не дозволяє зробити репрезентативний висновок про рівень

цифрової зрілості всього фінансового сектору України, особливо небанківських установ, які, за визнанням автора, мають значно нижчі показники. Необхідно було б розширити вибірку або чітко обмежити висновки.

4. Пропонуючи дорожню карту імплементації DORA (с. 196), автор недостатньо уваги приділяє ризику надмірного регуляторного навантаження на малі та середні фінансові установи, що на нашу думку може призвести до їх виходу з ринку, а не до підвищення стійкості.

5. Автор пропонує структуру стратегії кіберстійкості (табл. 3.5, с. 231-232) та матрицю заходів протидії загрозам (табл. 3.6, с. 234). Однак у цих документах недостатньо уваги приділено комунікаційній стратегії під час та після інциденту. Кризові комунікації з клієнтами, регулятором, ЗМІ, а також механізми відновлення довіри є критично важливими для збереження репутації установи. Доцільно було б доповнити структуру стратегії окремим розділом «Управління репутаційними ризиками та кризові комунікації», що підвищило б практичну цінність запропонованих рекомендацій.

Висловлені зауваження та дискусійні положення не применшують теоретичної та практичної цінності виконаного дослідження, не ставлять під сумнів обґрунтованість і достовірність отриманих результатів та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Д.М. Волошина.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Волошина Дмитра Миколайовича на тему «Формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки» є завершеним, самостійним дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни та має теоретичне і практичне значення і спрямована на подолання розриву між практикою цифровізації фінансового сектору та відсутністю системного теоретико-методологічного обґрунтування стратегічних рішень для фінансових посередників.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Дмитро Миколайович Волошин, автор дисертаційної роботи на тему «Формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Артем ТАРАСЕНКО